

DE ANGLO-BOERENoorlog IN EEN VERANDEREND PERSPECTIEF. EEN COMPARATIEVE BENADERING

Georgi Verbeeck¹

Summary

In South Africa, as is the case almost everywhere else in the world, the remembrance of wars also offers many points of contact for national or group-bounded identification. The "Anglo-Boer War" is no different. Through its main historic actors - British imperialists versus Afrikaner nationalists - this war got the reputation of a "white man's war". Once again black actors, whether active or passive participants, disappeared from the field of vision. The propagated new national consensus in South Africa cannot bear the memory of that sharp conflict. According to the contemporary uniformity of thought there is no longer talk of victors and vanquished. Black auxiliary troops - on both sides of the front - must now get the deserved attention. Prompted by last year's centenary, the old "Anglo-Boer War" is being noiselessly rebaptized into a new "South African War", or even more neutral: the "1899-1902 war". As though within the new national community there is no longer room for a separate commemoration of the dead, but only for a collective remembrance uniting the victims in a posthumous act of reconciliation. The collective commemoration of all the victims, irrespective of the racial or ethnic dividing line of old, must therefore, according to the new national ideology, serve the new national unity. This contribution wishes to show some points of similarities between the politics of memory in present-day South Africa and in other European societies, especially the German case.

Het is niet mijn bedoeling om een volledig overzicht te geven van de geschiedschrijving met betrekking tot de Anglo-Boerenoorlog. Dit behoort trouwens ook niet tot mijn specialisme. Ik zou daarentegen een aantal theoretische en geschiedfilosofische bedenkingen willen formuleren bij de veranderingen die de beeldvorming over de Anglo-Boerenoorlog de laatste jaren heeft ondergaan. Daarby vallen mij als buitenlands waarnemer een aantal zaken op. Opvallend zijn daarbij de gedeeltelijke overeenkomsten met sommige ontwikkelingen in de Europese historiografie, met name in de Duitse contemporaine geschiedschrijving.

¹ Fakulteit van Kuns en Kultuur, Departement Geschiedenis, Maastricht, Nederland.

Vooreerst een aantal bedenkingen van meer algemene aard:

- (1) Geschiedschrijving en de verwerking van het verleden zijn vaak onlosmakelijk verbonden met veranderende politieke contexten. Bijna steeds gaan regimewisselingen en politieke machtsverschuivingen gepaard met een veranderend beeld van het verleden. De geschiedschrijving in Europa, en met name in Duitsland, vormt daarop geen uitzondering. Zuid-Afrika evenmin. In dit land, zoals recent ook in Duitsland en Centraal-Europa, hebben zich ingrijpende wijzigingen ondergaan en zijn de politieke ontwikkelingen nauw met het herdenken van het verleden verbonden. Beoefening van de geschiedenis wordt er beredeneerde en gereflecteerde actualiteit.
- (2) Zeker wanneer politieke overgangen samenvallen met onthullingen van onrecht uit het verleden, krijgt de beoefening van de geschiedenis er als het ware een morele imperatief bij: Ze belandt dan in de sfeer van de verwerking van het verleden. Nergens in Europa en de westerse wereld heeft de theoretische reflectie op de geschiedschrijving en op de "omgang met het verleden" zo'n hoge vlucht genomen als in Duitsland. Dit heeft te maken met de wisselvalligheden van de Duitse geschiedenis en met die traumatische overgangen van een totalitair naar een democratische regime. Een soortgelijk discours is hoorbaar in de Zuid-Afrikaanse context. De overgang van apartheid naar een post-apartheidsysteem is daar niet vreemd aan.
- (3) Het is opvallend hoezeer dat in beide landen historiografische en geschied-filosofische debatten verbonden zijn met de "schuldvraag". Voor Duitsland staat de studie van de Tweede Wereldoorlog, de episode van het nationaal-socialisme en in het bijzonder de Holocaust, in het teken van de schuld die de Duitse natie zou dragen en wat daarvan de consequenties zijn voor de generatie van vandaag. Sinds het Fischer-debat in het begin van de jaren zestig is deze schuldvraag in feite verlegd naar de hele moderne en hedendaagse geschiedenis. Uit de studie van de Zuid-Afrikaanse historiografie en na lezing van de werken van Van Jaarsveld blijkt ook een grote soortgelijke betrokkenheid op de schuldproblematiek. Een schuldvraag die anders wordt ingevuld, al naargelang historici conservatief, liberaal of radicaal geïntereerd zijn. De schuldvraag is misschien minder relevant waar het de ABO betreft, maar ook hier gaat het debat over de vraag in hoeverre alle betrokken partijen een rechtmatige plaats in het geschiedenisbeeld krijgen.

- (4) Mensen kunnen zich niet aan de neiging onttrekken om het verleden te vergelijken. Waarbij impliciet uitgegaan wordt van de veronderstelling dat de geschiedenis zich voortdurend herhaalt. *L'histoire se répète jamais*. Niet het verleden herhaalt zich, maar wel de wijze waarop het verleden wordt gepercipieerd. Hieraan zou ik een beschouwing willen wijden. In hoeverre is de Anglo-Boerenoorlog te vergelijken met de conflicten in Europa tijdens de negentiende of twintigste eeuw?

1. L'HISTOIRE SE RÉPÈTE (JAMAIS)...

Oorlogen geven een bijzondere betekenisverlening voor de toekomst. Oorlogen staan vaak aan het begin van een uitgebreide herdenkingscultuur. Oorlogen, net als revoluties en regimewisselingen, vormen een belangrijke factor van nationale identiteitsvorming. Uit overwinningen, maar ook uit als onrechtmatig ervaren slachtofferschap worden morele kracht en politieke aanspraken geput.

De herinnering aan de Anglo-Boerenoorlog speelde van bij de aanvang een cruciale rol in de verdere profilering van een specifieke nationale en culturele identiteit van het Afrikanerdom, de blanke Afrikaanssprekende bevolking in Zuid-Afrika. Ze droeg bij tot de verdere constructie van een racial sub-identiteit die zich van die van de Engelstalige bevolkingsgroep onderscheidde en werd een van de centrale bouwstenen in de politieke mythologie van het apartheidsdenken. De Anglo-Boerenoorlog krystalliseerde de tegenstelling tussen de twee blanke bevolkingsgroepen, maar stond op middellange termijn een politieke toenadering niet in de weg. Samen met de Grote Trek en de herinnering aan de onafhankelijke Boerenrepublieken in de XIXde eeuw vormde de Anglo-Boerenoorlog een belangrijk bestanddeel in het geschiedenisbeeld van het Afrikaner nationalisme.

De herinnering aan de Eerste maar vooral de Tweede Wereldoorlog is in Duitsland voor het ontstaan van een moderne politieke identiteit even doorslaggevend. Maar tegelijkertijd zijn er tegenovergestelde mechanismen merkbaar. Het Afrikaner nationalisme kenmerkt zich door een politiek en mentaal isolationisme dat zijn hoogtepunt in het apartheidsdenken zou vinden. Voor Duitsland betekende de nederlaag een aanleiding om definitief afscheid te nemen van de fatale Duitse "Sonderweg" en aansluiting te vinden bij het politieke en maatschappelijke waardenpatroon van het Westen. De nederlaag gaf in het eerste geval aanleiding tot het cultiveren van een minstens moreel superioriteitsgevoel, in het tweede geval (niet in het laatst om wille van de enormiteiten van de gepleegde misdaden) tot een verscherpt schuldbesef.

De Anglo-Boerenoorlog heeft bijgedragen tot de heroïsering van de Afrikaner geschiedenis, waarin een klein, maar dapper volk het steeds tegen een grotere macht heeft moeten opnemen, zoals een David tegen Goliath. De oorlog versterkte op de manier de perceptie van historische continuïteit. In Duitsland doorbrak de Tweede Wereldoorlog juist de continuïteit, niet alleen in de reël historische ontwikkelingen, maar ook in het denken over de geschiedenis. De negatieve ervaringen (de oorlogsmisdaden en de genocide die aan miljoenen het leven kostte) wierpen een schaduw op het hele nationale verleden. Door de ervaringen tijdens de Tweede Wereldoorlog kwam ook het vroegere verleden in een nieuw, meer kritisch daglicht te staan. De reflectie op het Anglo-Boerenoorlog versterkte de conventionele nationale identiteit van de Afrikaners. Op de naoorlogse Duitsers had de Tweede Wereldoorlog een tegenovergesteld effect: ze forceerde de breuk met een klassieke etnocentrisch identiteit en opende de weg naar een politieke bewustzijn op basis van universalistische waarden.

Anglo-Boerenoorlog en Tweede Wereldoorlog als historische episodes en de ervaringen van betrokken en slachtoffers worden nog al eens lichtzinnig met elkaar op een weegschaal geplaatst. Een misplaatste operatie voor wie voordeel wenst te halen uit een opgeklopte slachtofferrol. Ook in Europa is dit een vaak gebruikt procedé om de ernst van actuele conflicten aan de graadmeter van de Tweede Wereldoorlog te meten. De verschrikkingen van 1939-1945 kleuren op die manier af op conflicten of gebeurtenissen die daar niet of nauwelijks mee in verband te brengen zijn: Vietnam-oorlog, Joegoslavië, kolonisatie, etc. Toch zijn de omvang en het belang, de inzet en (vooral) het verlies aan mensenlevens in beide oorlogen niet met elkaar te vergelijken. Het ene was een internationaal conflict waarbij een groot deel van de wereldbevolking betrokken was, het andere een regionaal begrensde oorlog met een relatief kleine inzet aan mensen. Het ene kan worden omschreven als het hoogtepunt van een internationale burgeroorlog, het andere een veroverings- (of bevrijdingsoorlog) in de lijn van oude koloniale conflicten. Over de internationale dimensie van de Tweede Wereldoorlog kan niet geredetwist worden. Het belang van de Anglo-Boerenoorlog is slechts van partieel belang, in zoverre ze een cruciale rol speelt in de Zuid-Afrikaanse context, maar niet of nauwelijks aan bod komt in het Britse geschiedenisbeeld. Voor de ontwikkeling van het Britse imperium betekende dit slechts een te verwaarlozen voetnoot.

Nationalisme steunt vaak minder op feitelijke successen dan op gekrenkte trots, minder op overwinningen dan op nederlagen. Het Afrikaner nationalisme vormt daar geen uitzondering op. Op weinige plekken ter wereld wordt door nakomende generaties zo vaak een nederlaag uit het verleden gecommemoreerd. Het nationalisme dat daaruit voortvloeide heeft daarom een sterke revendicatief karakter. Dat dit tot excessen kan leiden blijkt uit het patroon dat met name door

het Servische nationalisme wordt gevolgd. Van een glorierijke herdenking van het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog is in Duitsland (zoals nergens anders ter wereld) geen sprake. Maar ook het einde van de Tweede Wereldoorlog verdient in Duitsland geen officiële herdenkingsdag. De nederlaag in de Anglo-Boerenoorlog heeft in Zuid-Afrika het gekrenkte Afrikaner nationalisme gestimuleerd (mede mogelijk gemaakt door een uiterst milde houding vanwege de overwinnaar); de Duitse nederlaag heeft nationalistisch revisionisme voorgoed onmogelijk gemaakt. In zijn politieke en ideologische context is de nasleep van de Anglo-Boerenoorlog dan misschien eerder te vergelijken met het einde van de Eerste Wereldoorlog in Duitsland. De vrede van Versailles fnuikte de Duitse nationale ambities niet, maar gaf die nog een extra spoorslag. Een gefrustreerd Duits nationalisme zou vervolgens in het extreme van het nationaal-socialisme vervallen.

2. DE ANGLO-BOERENoorlog: EEN KANTELEND GESCHIEDENISBEELD

Ik zou het willen hebben over de transformatie in het geschiedenisbeeld met betrekking tot de Anglo-Boerenoorlog. Bij de voortdurende oproepen om het geschiedenisbeeld van de ABO te verfijnen en te verruimen onderken ik twee tendensen: enerzijds een tendens om het geschiedenisbeeld te **nationaliseren** en anderzijds te **afrikaniseren**. Bedoeld wordt enerzijds de nadruk op een geschiedenisbeeld waarbij grote groepen worden betrokken, anderszijds een poging om het sterker in zijn Afrikaanse context in te bedden. Aan de strategie van nationaliseren en afrikaniseren ligt een duidelijk politiek en ideologisch programma ten grondslag. Dit laatste kan het best worden omschreven als **consensualisme** of een nieuw soort en doorgedreven eenheidsdenken. Natuurlijk vallen de veranderingen in de historiografie niet helemaal samen met de politieke cesuur van 1994. Veel eerder al hebben historici het klassieke beeld ondermijnd, zoals bleek uit de opkomst van de liberale, afrikanistische en radicale trends in de jaren zeventig en tachtig. De huidige pleidooien om het beeld over de ABO te verfijnen kunnen dus moeiteloos aansluiten bij de vernieuwingstrends in de vorige decennia. Maar waarschijnlijk hebben de politieke veranderingen in 1994 dit historiografische probleem toch wat accuter aan de orde gesteld.

Veranderingen in het geschiedenisbeeld gaan meestal gepaard met terminologische aanpassingen. Te denken valt hierbij dan ook aan de pleidooien om het niet langer meer over de Anglo-Boerenoorlog te hebben (of de tweede ABO), maar het raciaal meer neutrale begrip "South African War" te gebruiken, of het gewoonweg te hebben over de "oorlog van 1899-1902". Dit laatste zou dan het voordeel hebben dat het conflict wat meer in een mondiaal perspectief wordt geplaatst, namelijk de

consolidatie van het Britse imperialisme in Afrika, en in mindere mate als een regionaal conflict tussen twee Europese bevolkingsgroepen.

2.1 Nationaliseren

Onvermoeibaar zijn de pleidooien om het traditionele geschiedenisbeeld te verruimen en de ABO niet langer exclusief als een "white man's war" voor te stellen en daarbij de rol van andere bevolkingsgroepen te negeren. Kenmerkend hiervoor is een streven naar een soort geïntegreerd "nationaal geschiedenisbeeld" waarbij zoveel mogelijk verschillende sociale en culturele bevolkingsgroepen zouden worden betrokken, op een wijze die haaks staat op de klassieke ingrediënten van het apartheiddenken. Bij de overvloed aan herdenkingsrituelen die rond dit jaar plaats vinden, valt op hoe er getracht wordt om zowel slachtoffers als overwinnaars, zowel actieve deelnemers als passieve toeschouwers in de collectieve herinnering te betrekken. Het is alsof de gepropageerde nieuwe nationale consensus de herinnering aan dit scherpe conflict van 100 jaar geleden niet langer meer verdraagt. In het eenheidsdenken van vandaag kan er niet langer sprake meer zijn van overwinnaars en overwonnenen. Iedereen, daders en slachtoffers, boeren, Engelsen en zwarte hulptroepen, krijgen hun plaats in de collectieve herinnering. Alsof er in de nieuwe nationale gemeenschap niet langer plaats is voor een gescheiden dodenherdenking, maar alleen voor een collectieve herinnering waarbij de slachtoffers in een postume verzoeningsacte worden samengebracht. Het collectief herdenken van alle slachtoffers, ongeacht de raciale of etnische scheidingslijn van weleer, moet dus de nieuwe nationale consensus dienen. Het anti-apartheiddenken wordt op die manier op het verleden geprojecteerd.

Sommige geschiedenispedagogen in het nieuwe Zuid-Afrika hebben duidelijk de bedoeling om de geschiedenis van dit land te nationaliseren. "The need to be fair, accurate and inclusive" zou als een nieuw credo kunnen klinken. Het betekent dat men streeft naar een geïntegreerd en zo inclusief mogelijk nationaal geschiedenisbeeld. Er wordt bijvoorbeeld opgeroepen tot het opwekken van een "sense of a shared past", het beleven van een gedeelde ervaring van het verleden. Dit betekent dat niet langer de nadruk wordt gelegd op conflicten en tegenstellingen, maar op een gemeenschappelijke leefwereld (ook al is het op het slagveld). Vanuit de concrete historische ervaringen in dit land is dat natuurlijk geen gemakkelijke opdracht, gezien de eindeloze reeks bloedige conflicten en oorlogen in het verleden. De huidige onderneming om de oorlog van 1899-1902 is niet het enige voorbeeld van een dergelijk streven. Op dezelfde manier wil men een nieuw licht werpen op andere episodes uit de nationale geschiedenis, zoals de Frontier Wars in de negentiende eeuw, en de Grote Trek.

2.2 Afrikaniseren

Nadruk op de betrokkenheid van verschillende bevolkingsgroepen uit de nationale gemeenschap betekent ook dat het geschiedenisbeeld moet worden "geafrikaniseerd". Waarby bedoeld wordt om af te stappen van het beeld van een oorlog onder blanken, waarbij zwarte acteurs - als actieve of passieve deelnemers - uit het gezichtsveld verdwijnen. De oude geschiedschrijving legde de nadruk op het conflict tussen Britse imperialisten en Afrikaner nationalisten en voerde de oorlog als een strijd tussen Europese bevolkingsgroepen op. Het was een Europese oorlog op Afrikaanse bodem, waaraan de zwarte bevolking part noch deel had. Het deed denken aan de oorlogen die ook in Europa in de tweede helft van de negentiende eeuw werden uitgevochten. Het was hoogstens een koloniaal conflict in de stijl van de Amerikaanse onafhankelijkheidsoorlog (zij het met een tegenovergestelde uitkomst). De Anglo-Boerenoorlog was een conflict dat enkel in het kader van een blank geschiedenisbeeld zou passen en het apartheiddenken alleen maar versterkt in zijn uitgangspunten, namelijk dat de Zuid-Afrikaanse geschiedenis wordt beheerst door een strijd tussen Britten en Boeren (iets wat definitief werd beslecht met het uitroepen van de Republiek in 1961) en dat zwarten buiten dit nationale geschiedenisbeeld moeten worden gehouden.

Een nieuwe, meer afrikanistische benadering staat op een gespannen voet met een dergelijk eurocentrisme. De nadruk komt dan te liggen op de zwarte inbreng van deze in wezen Europese oorlog. (Iets vergelijkbaar gebeurt met de verhoogde belangstelling voor de rol van koloniale troepen tijdens de Eerste en Tweede Wereldoorlog voor de oorlogsvoerende landen.) Onvermijdelijk waren ook zwarte Zuid-Afrikaners betrokken bij het conflict. De oorlog werd immers op hun grondgebieden uitgevochten. Ze traden op als hulptroepen en steunverleners aan beide kanten van het front. Ze waren evenzeer het slachtoffer van de tactiek der verbrande aarde en hadden evenzeer te lijden onder de mensonwaardige levensomstandigheden in de Engelse concentratiekampen.

Het afrikanisme is een begrijpelijke (en noodzakelijke) correctie op het traditionele eurocentrisme in de Zuid-Afrikaanse historiografie. Maar in zijn doorgedreven vorm kan het gemakkelijk leiden tot ideologisering en tot nieuwe mythes. Steeds weer verschijnt dan het gevaar van anachronismen om de hoek. Natuurlijk was de ABO op de eerste plaats een "white man's war", waarbij de initiatiefnemers Europeanen waren en de oorzaak te zoeken was in het streven van een Europese mogendheid (met name Engeland) naar koloniale expansie in Afrika. Het hoeft niet noodzakelijk van eurocentrisme te getuigen om de koloniale geschiedenis ook als een afgeleide van de Europese geschiedenis te beschouwen. Binnenlandse politieke ontwikkelingen in Europa vonden hun uitwerking in koloniale ambities en

avonturen. Daarbij rijst bijvoorbeeld de vraag op in hoeverre er in de ABO-historiografie ook plaats is voor de betekenis die deze oorlog speelde in de Britse politieke geschiedenis.

Het is niet zo duidelijk hoe een meer afrocentrische benadering er in kan slagen om bijvoorbeeld de ABO in zijn Afrikaanse en mondiale context in te bedden. Het anti-eurocentrische en afrikanistische credo is begrijpelijk, maar houdt ook gevaren in. Er wordt gepleit voor een referentiekader voor de Zuid-Afrikaanse geschiedenis waarbij niet langer de Europese kolonisatie, maar het Afrikaanse continent centraal staat. Maar ook de ideologen van het antiekolonialisme moeten accepteren dat een zekere mate van eurocentrisme onoverkomelijk is. Het gestelde doel van een nieuw nationaal geschiedenisbeeld kan eenvoudigweg niet om het feit heen dat het referentiekader waarin men wil werken, namelijk de Zuid-Afrikaanse natie, juist het product is van Europese interventie en niet van Afrikaanse tradities. Men kan natuurlijk daders en slachtoffers, overwinnaars en overwonnenen met elkaar verwisselen, men kan aan miskende groepen hun rechtmatige plaats toekennen. Maar aan dit referentiekader verandert er daarom nog niets. Kan het toeval zijn dat een gelegenheidsbrochure over de geschiedenis van het ANC, waarbij een poging werd gedaan om een "zwarte" interpretatie van de Zuid-Afrikaanse geschiedenis te presenteren, begint met de obligate vaststelling dat "in 1652 de Hollanders voet zetten op Zuid-Afrikaanse bodem".

2.3 Consensualisme

Een van de centrale ideologische uithangborden van de nieuwe regering is het streven naar een nationale consensus. Een begrijpelijke reactie op het oude apartheiddenken. De verruiming van het geschiedenisbeeld en de afrikanistische benadering passen in dit kader. De nieuwe nationale consensus wordt op het verleden geprojecteerd. Het consensusmodel wordt op de geschiedenis toegepast. Ook het denken over geschiedenis moet van de erfenis van apartheid worden ontdaan. Geschiedenis moet bijdragen tot de constructie van een nationale eenheid.

In de meeste Europese landen is die doelstelling achterhaald, omdat de natie er een zeker bestaansrecht hebben verworven. Voor de geschiedschrijving in de meeste Europese landen kon er geen twijfel bestaan aan het nationale referentiekader, ook bij voorbeeld voor Duitsland niet. Het "nieuwe Zuid-Afrika" probeert het politieke consensusmodel op het verleden te projecteren. De nagestreefde harmonie moet in een gemeenschappelijk verleden worden weerspiegeld. Gemeenschappelijke herinnering wordt de matrix voor een nieuwe Zuid-Afrikaanse nationale cultuur. Eerherstel voor aangedaan onrecht is ook steeds historisch eerherstel. Voor de geleden schade eist men een rechtmatige plaats in de geschiedenis

op. Geschiedenis is dus meer dan vrijblijvende contemplatie, maar heeft dus altijd iets te maken met een "recht" dat men wil laten gelden. Geschiedskrijving die dergelijke externe doelstellingen nastreeft, moet zich natuurlijk hoeden voor het gevaar van anachronismen en de verleidingen van een conflictloze wereld. Het komt immers niet toe aan de plannenmakers van de nationale consensus, aan drukingsgroepen of aan nationale minderheden om een invulling te geven aan het geschiedenisbeeld. Dat komt alleen aan de geschiedeniswetenschap zelf toe.

Het Duitse voorbeeld toont aan dat het eenheidsdenken en de projectie van nationale consensus op het verleden minstens op één punt niet wenselijk is. Indien dit wel het geval zou zijn, zou dit er onder meer toe leiden dat verantwoordelijken en slachtoffers van het nazi-regime op één hoop zouden worden gegooid. In het verleden is het herhaaldelijk tot grote moeilijkheden gekomen telkens wanneer er pogingen werden ondernomen om de Duitse geschiedenis te "normaliseren" en er oproepen werden gelanceerd om zich met het nationale verleden te verzoenen, bijvoorbeeld bij een gemeenschappelijke herdenking van "alle slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog". Het verdient aanbeveling om zich, zowel in Duitsland als in Zuid-Afrika of elders, behoedzaam op te stellen tegenover de verlokkingen van een bepaald soort consensusdenken. Het is wenselijk rekening te houden met het feit dat een dergelijke instelling het gevaar van een nieuw dogmatisme en nieuwe intolerantie inhoudt. Kader Asmal, Louise Asmal en Ronald Suresh Roberts stellen voor de Zuid-Afrikaanse situatie terecht vast: "This talk of shared memory must not be misunderstood or mystified. It is not the creation of a post-apartheid Volk or a stiftling homogeneous nationhood; nor a new Fatherland. Nor is it merely a nationwide equivalent of every individual's mental ability to retain facts and arguments at the front of her consciousness. Such analogies between individual and collective memory are unhelpful. Rather, shared memory, in the intended sense, is a process of historical accountability."

3. EEN "RECHT OP HET VERLEDEN"

Deze laatste opmerking brengt mij tot een slotbedenking. En tot de vasstelling van een weer eens opvallende gelijkenis tussen Zuid-Afrika en Duitsland. Er is een opvallende gelijkenis van te stellen tussen de omgang met het verleden in beide landen. In beide gevallen kadert het denken over geschiedenis in een "verwerking van het verleden". Dit betekent dat de omgang met het verleden niet op zichzelf staat, maar verbonden wordt met de vestiging van een democratische politieke cultuur. In beide landen wordt een in wezen idealistische visie op de geschiedenis gehuldigd, volgens dewelke kennis van het verleden een louterende functie heeft. Het meest gepantserd kwam dit tot uiting in de slogan van de oude DDR "Aus der Geschichte lernen, heisst siegen lernen". In West-Duitsland is het tot op de dag van

vandaag gebruikelijk om op te roepen tot een permanente herdenking van het nazi-verleden "opdat dat verleden zich niet zou herhalen". Vanuit het zelfde axioma vertrekt de nieuwe nationale ideologie van Zuid-Afrika: "Reconciliation through truth". Uit de omgang met het verleden wordt de mogelijkheid afgeleid om een betere toekomst te maken. Eenieder moet zijn rechtmatige plaas krijgen in het verleden - als een soort voorafspiegeling van een betere en rechtvaardige samenleving nu.

Het veranderende geschiedenisbeeld over de ABO past in een zelfde stramien. Aan de niet aflatende pleidooien om het geschiedenisbeeld te verruimen, alle bevolkingsgroepen hun rechtmatige historische plaats toe te kennen, de oorlog voortdurend in herinnering te houden ligt in feite een idealistische en naïeve opvatting ten grondslag dat "men uit de geschiedenis kan leren" en dat "mensen recht hebben op hun verleden". Geschiedenis is iets wat men enkel kan bestuderen en koesteren omwille van het verleden zelf. Het is een grabbelton waaruit men de argumenten kan halen die men wil. Geschiedenis als slagveld voor de generaties van vandaag.